

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

КИЖИ БОЛГАШ ХООЙЛУ

Бистин союнувуста «Киж болгаш хоойлу» деп рубрика үнүп эгелэн. Ону амдырал болу илп үндүрген. Хоойлуну чандыр базар, болуңу хуу эрге-ажыны хараар, оңу улам-иңд күрүениң база хамааттарынның өнүгүш оорлаар, нийтин корум-чурумун хамдар, ажал-агынга ээ харымсалга чок, чүве тоовас болгаш бистин нийтилевистин моралды дүүшпес өскө-лаа чоруктар ам-лаа бар болуп турарында совет хоойлуну сагырының дугайында чугааны кылмыр артык эвес алаар.

Совет хоойлу социализмниң чаалап алышканын изепкей-лиг быжылап, коммунист идеялары бадтылаарына күрү-нениң чутула чепсээ болуп турар. «Түргүзүчү ажал-иште чептерин, эрге-дужаал соора ажаллаар чоруктарын, чогу-чалыг эвес кандыг-лаа чүдүлери, бистин эрге-хоойлуустун база моральстың чижек-норманын хамдар чоруктарын ажал эргетерин ажалчы чоңуң, киж бүрүзүң илдепкин көдүрер эргежок чутула» деп, эш М. С. Горбачев СЭКП-ниң XXVII съездинин демдаганы.

Бистин улус ажал-агынында чедир кылдырмай турар чүдүлери съезд айтты, аңаа хамаарышкан актыг шыны чажырбайн ажал-биле чугаалап турган. Социалист хоойлу-дурмун бүрүн сагыбайн, ону чүгөсү барымдалап турган чоруктар — чүртүп бурнугар шимчешкенин шактык болуп турган. Оңу уламдында ажал-агыга харымсалга чок, күрүениң ажал-тегерин, э-хөргөзүн богуна шингездир, самчындаар, төгөчкөдөр, оорлаар, меге немей бижидилгелер кылмыр чоруктар тургулаан. Билдик фактылар-биле демселди чорудуп турга-лаа, ол нийтин-биле кошкак болуп келген. Хоойлу-дурмунуң мындыг хамдышкынынын моон сонгаар шуут болдубас, бүгү күш-биле кезе шаар, күрүне когарал чедиргенерге эң шыныгым чемчегин оңаар апар.

Күш-ажылы-биле эвес, а арга-меге-биле хуузулаа оорула кинер чорукка улур демсел амыг үеде улам чидилген. Ол дугайында СЭКП Т-ниң Политбюроуңуң чоокта чаа болган хураанында база чугаалажып, тускай доктаалды хүлээп алган. Самчыдаашкын кылмыр, хээли алыр, чижечкээр чоруктарын, күрүениң машина-техникаын хуула соругалаарына кара турганада ажаллаар фактыларын үндүзүн-биле узуукаарын чемчегиниң мында тодарыптал.

Аргаалаашкыга болгаш алкоого-биле улур демселди күш-тедиргенден хей-инити черинге ээрик көстүр, аар кем-херек үндүрүп чоруктар бистин республикада элээн кызырла-ла-лаа, байырының аргаларын ажаллаар, оорлаар чоруктар кылдырбайн турар. Ону бистин амдыралымын үндүзүн-биле чийлдериниң чурттагыч чон негеп, кандыг шиптирлер чемчегерин алырын боттарының сандаларына кирип турар. Ол дугайында «Шынык» хей сангыг авторлары дыйдынап турар. Чагалаарың хей кезин союнуларда парлаттыган.

Нийтилевге улур үүдөгид кылмыр чоруктарга улур демселди ам-лаа илдепкей-биле бо рубриканы ажиткан. Магистраттарга, оорларга, хээли алышкыларга улур шиптирлер демселди союу база улам күшүдээр. Илан-гы республиканың союукаарын, чоңуңуң мал-маганын оорлар чоруктар партия, совет, административ органын дүвүрлөп ужураат. Олар аңаа улур демселге хоойлуңуң негеделерин бүрүн ажаллаар хүлээпкейлер. Республиканың хоойлу-дурмун камгалаар органын бо ажалды нийтин-биле чоңумчалык чорудуп турга-лаа, чамалык таварылаарга халаш шиптирлер хүлээп ал турганың фактылары бар. Ону үндүзүн-биле чийлдер херек.

Күш-ажылы коллективтер дугайында Хоойлуңуң негеделерин долу ажаллаарының дугайында чугааны кылмыр артык эвес. Аңаа хамаарыштыр эш М. С. Горбачев Политиктиң илдепкенине база демдап турган. Бистин республикада база ук Хоойлуңуң берген эргелерин долу ажаллаарын турар черлер бар. Улур-лаа, бичи-лаа коллективтин ажалын негед-де Этугар тургузар болза, күш-ажылы чедикчиинер хей болур. Ажалдашкыларын талалында хамдышкынынар эвээжээр. Ычангаам, өйү келген айтырлары шиптирлерээр, де чоңуңуң, күш-ажылы коллектив келжигүмүрүнн илдепкин көдүрүп, инициативаларга даяныр эргежок чутула. Эш М. С. Горбачев Тольятти хоорайның ажалчы чоңу-биле ужура-жышкынынга «Сагыла-чурумуң коллективтерин боттарын-га быжылаар, бугурутуге, чехке бугурутуге болгаш күш-ажылы организастарын экижер, техниканы база кураа-мырларын шын ажаллаар херек» деп чугаалаан.

Совет хоойлуңуң бүгү күжүн нийтинин корум-чурумунуң камгалаарына долу ажаллаар херек. Республиканың улур-лаа, бичи-лаа хоорайларының, суураарының курткачылары амыр-шөвдөн даштылар, оларын э-сеп, мал-маганы бүдүн-бүрүн турар ужураат. Аңаа шулургу ажал негеттисер. А ол ажал дээр, чоңуңуң чаагай чорун белидери дээш партияң болгаш чазактың ал турар чемчегеринин күсүлдегине база хамаарыш. Хамааттарың хостуг эргегине дегген үлгү-дичи бүрүзү совет хоойлуңуң чемчегинде чалаас. Маңаа хамаарыштыр хоойлу-дурмун камгалаар органының мурун-га съездинин салган соруглазын амдыралга боттандырамы чутула.

Нийтинин корум-чурумун камгалаар херекке Советтериниң ролю улуг. Инициатива, улусчу дуржиялар, өскө-лаа хей-инити организациалары Советтериниң контролунда, оларын уду-тургулаа биле ажаллап турар. Күрүне эрге-чагырганың ол органы болуңуң демселдеринге турар бугурутугелерин, албан черлеринин ажалы дээш харымсалалыг болуру-биле чеге-дептер нийтинин корум-чуруму дээш база харымлаар. Ын-чангаам, депутаттарың, өскө-лаа активтин, хей-инити орга-низациаларын күжүн бүрүн даяныр херек. Бир эвес ний-тинин корум-чуруму хажыттынын турар болза, бир эвес ки-жилер кем-херек үлгүдечкылеринде когарал турар болза, олар боттарының депутаттарын, союуп алганы органын че-мелеп болур. Чүгө дээрсе хоойлуңу боттандыра болгаш оон күсүлдегин магалдылар черлер ол.

НАРЛАЛГА ХУНУ

Парлалга хуңуңе турас-кааткан келжээ. Кызылга, «Енисей» Кулугура бажың-га болган. Аңаа республика союуларының, Тыва АССР-ни Министрлер Чөвүлелиниң Тел-левизинге болгаш радиоамча-лыга курчумчуп ажалдаш-кыны киришкен. Келжээ журналистериниң 1985 чылда эң тергип материалдары дээш конкурдузун түндүлүп үндү-гөн.

«Тувиска правда» со-люнун улуг корреспондент-ти Л. Проскуря, Кызылда теле-видение студиясының кор-респондентти В. Салак олар журналистер магалдык лав-реаттары болганнар. Келжээ журналистер бот-тарының союурагаларын эш-а-рыңе көргүзүп, арга-дуржу-галын союукаар.

(Бистин көрр.).

СЭКП-ниң XXVII СЪЕЗДИНИН ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА

СЭКП-ниң XXVII съездинин шиптирлерин амдырал-га боттандырамы-биле «Тыва агродепутаттары» Кызыл-Ма-жалыкка көчүп чорур ме-ханизаттың колонназы ажалды чаа бугу-биле эде тур-гузар дээш эге бажыны кылган. Он ийгин беш чылдың дөрт айларының планын оңаалдарың чедикчиинин күсүлдеп, керээ Этугар кылмыр ажалдарын 110,5 хуу ботта-дыр.

Апрель аяа 218 муң рубль-ге ажалдарын кылмыр тургаш, ону 228 муң чедирген, а дөрт айларын 105,5 хуу күсүткен. Керээ Этугар апрель аяа 230 муң рубльдиң ажалдарын кылмыр планда көрдүгөн, а ко-лонна ону 247 муңга чедирип, планын 107,3 хуу күсүткен. Дөрт айларда болуңуң күжү-биле кылмыр ажалды планна-рын 105,5 хуу чедирген. № 741 механизаттыңан

«Тывабузубыт» бугуру-ге каттыжышкының ажал-дашкылары он ийгин беш чылдың эгесинде эртелеп күжениш-кенин ажаллап турар. Бо чылдың бирги кварталында илд-лаарының болгаш септээрин планын 124,8 хуу күсүткен, чоңга пландаш ажал 24 муң 500 рубльдиң ачы-дузанын чедирген.

Бугуруга каттыжышкыны-ның коллектив мурунчаларына чоргаарланыр. Оңу Кы-зылда кол неги бирги квар-талдың планын 128,9 хуу кү-септин, планда ажыр чоңга 16

Делегейин ажалчы чоңа-рының эп сеткил каттыш-тырлазының хуңу Май 1-ге белек кылдыр апрель айның планын оңаалдарың кол-лектив чедикчиинин күсүт-кен. Кол хетке идик даярары-га мергезжэн, мыла 30 чыл ажыр ажаллап келген Г. И. Кузьмин бирги кварталда

ажылдарың белегениң шу-гумула тургускан. Шык бажырышкыны эге-лээрине белек, Механизато-ор

ЭГЕЛЕП КИРИПТЕРИНГЕ БЕЛЕН

«Коммунизмниң херелээ сов-хостуң бир дугаар хоу-те-стор бригадазы машина-тех-казын шүптүзүн чаксы хову

ажылдарың белегениң шу-гумула тургускан. Шык бажырышкыны эге-лээрине белек, Механизато-ор

МУРНАКЧЫ КОЛОННАДА

колоннаның ажалчылары апр-ель аяа 228 дөрдөчүл метр ийи аал ишти чурттаар ба-жынырын ажаллаа кинер тургаш, херек кырында 243 дөрдөчүл метри дужааган. Дөрт айларын бажың дужаар планын 150 хуу күсүткен. Бо колоннаның бригадалары бот-боттарында чыда калбас дээш шулургу ажаллап келген-нар. Оларын аразында дөрт айларын түнүс-биле тил-дектер база илсерттенин. Хоочун туугу К. Ооржак-тын бригадазы дөрт айларын

түнүс-биле кымны-лаа му-рунче кинерген, планын 137,9 хуу күсүткен. РСФСР-ниң алдарлыг туугу Шойлар-оол Күжүттегин бригадазы бо улаада планын 122,1 хуу күсүткен. Кыла-оол Оор-жак, Олег Шагаланың бри-гадалары база-ла эки ажалла-п, планын тус-тузула 113,3, 111,8 хуу чедиргенер. Шеверлекчилерин аразы-дан Татьяна Кертик-оолдуң бригадазы мурун, дөрт айның планын 109,3 хуу күсүткен. А. БЕГЗИН-ООЛ.

рар. Кызыл районда сал-быры планын оңаалдаан ба-за доктаамал ажыр кү-септин келген. Танда рай-оңуң Бай-Хаак суурда бо шек-тин сабырың база эки ажал-лап турар. Ында дуржула-ды идик даярарың А. Я. Ежаков чээрби чыл ажы-ажалдаш, планын оңаалда-ларын доктаамал ажыр кү-септин турар.

Ол шыкш каттыжышкы-нын Бин-Хемде, Каа-Хемде салбырлары планын оңаалда-ларын чедикчиинин күсү-лөп турарлар. О. НИКИТИНА.

тир Бригада керээ-биле ажаллап турар. Бригада эр-рүн-биле ажаллаарга кү-сү-неге болгаш боттарың ажалды күш-ажылың бугу-рукчулук белек деп чүвөн олар эки билеп турарлар. С. ДОПЧУТ-ООЛ.

КУРСК. Курск областың Ширги районда Чашев аттыг колхозта Кулугура бажың ажиттыган. Көрүчүлөргө де-ген ээл, таарымчалыг фойе, бот-таарымчалыг уран-чүдү кол-лективтеринин бажынырың ажаллаар өрзөлдөр — бо бугу-ити-биле болгаш шевелдеп кылган бугу чүдүлери-биле лаара тулуп турар. Чаа туудут анык колхозчулар-га конуг өөрчүгү. Ажал-агының комсомол, орга-низацины — районда эң улугларың бирээ, кулугу-раның чаа бажың ажаллаар-га хостуг үени улам союу-биле болгаш ужу-уткалыг-га эрттер арганы берип турар. Областа кулугура ал-бан черлерин тулугуң кат-бак программаны төлөтүлүт. Чүгө бо чылдың кездеге кул-угураның 30 кире одагары ажиттылар.

ОРДЖОНИКИДЗЕ. Союу Остияның наймысалың кулугурунда салдыган чаа шүтүмүң чарыш тилектер-тар чордуга эгелен. Эңиг ма-шурт хоорайның төң кезин студенттер хоорайга-шар-ры-биле, спорт туугуларың комплекси-биле, даштаналга элэвас-биле болуп турар. Ол болза, Орджоникидзениң со-циал-экономика хөгжүлдээ-ниң планын бугуар ажалла-га кинер троллейбустуң че-диги маршрут болур. Аңаа үеде Теректин эринеке туу-з хоорайда экология талаш-биле арыг транспорттун ову-нуң узун барык чүс кило-метрге узаян. Ам туугуларың районун улустур зоналары-биле харылаштырып эң чүш шүтүмүң ажаллаа кинери элэгде туруп турар.

МИНСК. «Партия башта-дыл алгаш» деп көчүп чоругу-делегей Тилеке хуңуң бугурула мурунда тулугуң кунар болуп турган чеге-же чоруккан. Ону Белорусси-ның Ала-чүртүң Улуг дай-чыны күрүне музейин ажалдашкыны белекче кыл-ган. Керээтү чүдүлериң аразында — профессионал-фотокорреспонденттер и и н-лаа, партазаның боттал-ың-лаа чуруктары, партия-ның чажыт органдарың ч-ч тургузуп турганың скелам, хол-биле бажың хуудары болгаш эңи — демдагалаар бар. Оларда улустуң өжүн негеткелерин дайыңың хү-нери, улусту болуңуң үлгө-биле сорук кинир, шаап кал-дашкыңе баштай кирип тур-ган коммунистерниң маалы-дыг чорук көрүскөн. «Пар-тияга баштадыл алгаш» деп көчүп чоругу делеге-биле республиканың хей сангыг хоорайларың болгаш келээ

сууларының чурттагылары тайжарлар. ЧАРДЖОВ. Туркмениста-ның союу-чөөн чүгүлде Ку-кунг дагаларың чажыды со-лоолотур клубуңуң келжигү-нери союу покоеде үндүргөн. Ону Гуардактың күтүр заво-дунуң Кулугура ордугада тургускан. Даштанар хүн-де аңаа-чорукка — союурактарың оору 150 миллион чыл бугу-гаар чуртап турган динозавр-ларын — киң тыылган Хол-иль-Ланың сурагым кал-бак даан таварты эртер, Иза-белли-биле даштанарың анык элүтүлестери кудалаа болгаш дагаларың ханы тиг-линг черлерин шиптирлер та-и-биле улуг дуржулаалыг. Олар боттарың дуржула-зын Москваның болгаш Крас-ноярскың спелеостарыңа дамчыдып берип турар.

КУЙЫШЕВ. Волга эри-ниң ол хоорайында, хамаат-дагының алдарың маалы-дың аңаа элээн паркта, Н. Шорска тураскаал ажит-тыган.

Николай Александрови-Шорс Кызыл Армияның эд анык полководчуларың бир-рөөн тургаш, чээрби дөртүң аразында полку, бригаданы, а оң союу дивизияны ко-мандылап турган. Революция дээш тулугушкынарга ол маалырың биле өлгөн болгаш Самарга 1919 чылда көр-жүткен.

ДОНЕЦ. Шаала Дон-ектиң № 107 ПТУ-уунуң ке-дир үеде дагыжырыңа А. Стахановтың белеке тын-сакны тармактын ажалдык ала-биле чоокта чаа шакты-жү калдыр шолоканын тур-гуулары Майны байырлаан-нар.

Алардыг дагы ажалдык элечкиң белек мергектиг кижиздиктиң турган. Ол бугу-дунуң Төресте шактазыңа күш-ажылың мурунчы арга-ларың шолоканын органи-застаан болгаш дийа хей ат-дар-аттыг шактылары улуг амдыралче өөрчөп, үзүн. Ол шолоканы Социалисти-Күш-ажылың Маалдырлар апарган. П. Негруда болгаш В. Рыжак, ийи Ленин орден хамаалыг П. Оранский бол-гаш өскө-лаа доосканыр. (СЭТА).

ТЕАТРНЫҢ ТУГУНДА — «ХҮНДҮЛҮЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН

Ундезлеттингенден бээр чартык чүс чыл болган байыр-лаан хөгжүм-ши театры эр-ген воскрегенде демдаганы. Наймысалың хей-инити-ның төлөкчелери, хей сан-гыг көрүкчүлөр ол хуңу театр-га чыгып келген. Улус дегу-ттарының Кызыл хоорай Со-везиниң күсүмчүлүгү дарагы Д. Л. Тинмей байырдыг хура-ды ажаллап болгаш ажалчы чоңуңуң база аныктарың улаан-бодал байлакшылыга, оларын коммунист кижиз-диктегине театрың эртен чылдарда кирип келген улуг үдүтү демдагалаан, чога-дыкты коллективке байыр чедирген.

СЭКП обкомунун бирги се-кретары Г. Ч. Ширшин дара-сында сөс ал, чүве чугаалаан. Тываның хөгжүм-ши театры-ның бежен чылы-биле холбаш-тыр, оңу чогадыкчы коллек-тивне, театрың чүс-чүс кө-рүкчүлериң, ителгениң дээш ийи байыры ол чедирген. Партияның съездинин айт-тыгын социал-экономика хөгжүлде дургаалар про-граммасы-биле чепселгенге со-вет улус бо хүнүнде кайда-даа тургузуучу ажал-иште илдепкей кирип турар. Кай-ды-даа чустакка ажал-херек-ти съездинин негеделеринге дүштүр эде тургузары, чазы-биле, чогадыкчы бугу-биле ажалдары, илангы чога-дыкчы ажалдашкыларга база кол хамаарыш дээрине ол демдаганы.

Тываның хөгжүм-ши теат-ры хей националдыг совет уран чүдүлүң ачы-салдары-биле үндүзлеттинип тургусту-п келген. Театрың чартык чүс чыл юбилейн демдап тура, ону тургузарыңа совет специа-листтерин киригн үлүү онза-лап айтыр чутула. Арат мас-салары чаа амдыралга, му-рун-га кулугура чачкытыр-нып өөредиринге театр үнелеп чегес ролду ойнаанын ол айткан. Массалары со-циалист мирвоозеринге, улустарын байыралың эзуу-нга кижиздеринге театр-ның салдары улуг. Тыва Со-вет Эвилелиниң составында чаа-ла кирген баштайгы чыл-дарда бистин театрымың арат массалары тургузуучу ажал-херектерге хей-а-т ки-рип келгени кажал-даа утту-дурбас. Театрың тургузарыңа ачы-хавыялыг болган совет специалистерин аттарын ол адаан. Оларын аразыңа И. Я. Исполнев, А. П. Аксенов, А. В. Шатин, Л. И. Израйлевич, Р. Г. Миронов, Н. Рушев, С. М. Булатов дээш хей-хей кижилери кириштирип турар-быс. Оларын дузазы-биле театрга союурагалык бөлүк аныктар оң чактырын өө-

ренип кирипкен. Баштайгы чылдарда амга чедир театр-ның сценарийы орус, совет болгаш делегей классиказын чогаалары тургустуугулаан. Кайгамчык сценна мастерлери, аныктарың дагышкычылар театрга шагала-ла тыттып келген. Оларга кым-даа чор-гаарланыр. Харын бир чамалык хоочуннар бугуң бистин аразы-кта чок-лаа болза, оларын чон утайып чорур.

Чартык чүс чыл юбилейн демдап тура, театр коллек-тив моон сонгаар чүжө онза кинизгени салаа чогуурдур дээр-зиниң дугайың Г. Ч. Ширшин онзадап айткан.

Идей-кижиздиктег ажал-ды күштөдиринге партия-ның XXVII съездин онза ки-чээниң салган. Идеология ажалды дээрге чогадыкчы ажалы, ону кижин факторунче устандырыр онза чутула. Ын-чангаам бо бүгүге театр эң кол, көсүк ролду ойнаар ужурул. Театр совет кижизин устан-бодал, мораль, эстетика тала-зы-биле кижиздер, оларга салдар чедирер ужурул. Ону чедип аларда чогадыкчы ажалды белек дегенде тургу-зар, амдырал-биле харылаа бажыг болуру чутула. Бугу-ле эки чүдүлери бадтыкан көр-түшүлгөн, амдыралда бар болуп турар — аргаалаашкын, чижик чорук, социалист өн-чү оорлап самчыдаар, чавыс кулугура дээш шыкш өскө-лаа чамалык чептерин узуу-так чок кылдырыга театр төлөстүгү элүү кириер ужу-рул. Театрга эки чогаалдар херек, ычангаам тыва чогаалы-лар бо талазы-биле ажалче кинизгени хамылаар апар. Чогаалыгың үндүзүн — амдырал, амдыралды көрү-дери кол соруга деп, Г. Ч. Ширшин түнүс чугаалаан.

Совет театр уран чүдүлү хөгжүлдеринге ачы-хавыязы дээш база тургустууганында бээр 50 чыл болганы-биле хол-баштыр шаңдалганы чазактын белек шаңдалы — «Хүндүлү-дин Демдээ» орденин Г. Ч. Ширшин театрга байырлаалыг байдалга тынсыкан. Тыва АССР-ниң кулугура министри А. С. Серен бугуңуң чугаа-зын эгезинге белек шаңдал дээш өөрүп четтиргенин на-среткен. 1936 чылдың — марта Кызылдың өөредиле комби-надыга театр сүргүлүлгөн эгел-дэн бо коллективте ам алаа салгалдың төлөзери кирип турар. Бүгүн театрга РСФСР-ниң улустуң дөрт, алдарың беш артист; Тыва АССР-ниң улустуң дөрт, алдарың он тос артист, Тываның комсомол шаңдалың дөрт дурады ажаллап турар. ТАР үезинде ажаллап элүү Максим база Кара-хис Мүзүктар, Кон-

чагаланы белеке туускан. Байырлаа таварыштыр өй-санын телеграммалар келген, байыр чедириниң бажыны-терин чогадыкчы органи-зациялар, албан черлери чорут-каныр.

Театрың дөртү сагалы-нын төлөзүн. Тыва АССР-ниң алдарың артисти Ольга Кузина база байыр чедирген. Кызыл-дын уран чүдү үнүшкенин орус, тыва элээн каш эитери-биле калы дооскан союула, те-атрда ажаллап турарлар. Хоочун артистерден хейи билеп ала, олардан келээде өөрүкү-туурын ол демдап, хоочунуңа четтиргенин илсерт-кен. Кады дооскан эитерини аразында алдарың үш артист бар болу бергенине өөрүкү-шаш, моон сонгаар улам эки ажалдары аныктарың мурунда хуңуңуң, ыңаар ажалдарың бугуңуң негедел-лер, белек шаңнал хүлээди-рип турар.

№ 48 туудут эргелеткенде шүткүлү-малар Светлана Донгак туугуларының му-рунда, хоорайның хей сангыг көрүкчүлериң мурунда те-атр коллективинге ийи байыр-чы чедирип, уттуңдурбас өөрү-күлериң салдар дээш өөрүп четтиргенин илсерткен. Шы-нап-ла, чекер роллар тургу-суунаан дээр, оларын кижиге ачы-салдары улуг. «Хайыраан бот», «Дөңгүр-оол» база тыва

ленинаны шиптирлер ол со-го тынсыкан. Тыва АССР-ниң Дээди Совезиниң Президи-умун Хүндүлүл бажың ар-тыт В. О. Мортал-оолга ты-нсыкан. Хөгжүм-ши театры-нын уран чүдү улурукуузу турган И. Я. Исполнев Хү-ндүлүл бажы-биле база шаң-далган. Тыва АССР-ниң кулугу-разың алдарың ажаллач-кызы хүндүлүг аттарын театры-нун улуг инженерин О. Л. Мо-розова, режиссер чегикти эргек-челки Л. П. Поповага тынсыкан.

Тываның хөгжүм-ши театры-ның юбилейинге тураскаат-кан хей-инитинин төлөкчел-лерин кулалың союуда байырлаалың — улуг концерти болган. Бистин мурунукаа артистерин күсүлде-биле илак өөрү-хевилеринге база катап чуртутуңу эрткилден. Бистин театрымыңа чогадык-чы күш четир, талантың аныктар өөрүп олар дээрине көрүкчүлөр ханы бүзүрер, чо-руулар чогууң деп дөртөп чо-руулар.

Б. ДИРЧИН. ЧУРУКТА: белек шаңналды тынсып турган үеи. В. КАРА-САДЫН фотоу.

СЭКП-НИИ ХХVII СЪЕЗДИНИИ ШИИТПИРЛЕРИН— АМЫДЫРАЛГА

КУРЛАВЫРЛАР КАЙДА ЧАШТЫНЫ ЧЫДАРЫЛ?

Дүргедээшкин: бүгү-ле чүүлдерге, каяа-даа камналга дээш

Партияны ХХVII съездине чонун мурунуга эи амыска хуусаада, эи бедикке чуртуну бугураа-экономикти курлавырларын көдөрү уагу сорууганы салган. Төрөн чуртуусу эркен 66 чылдар дүргүзүмдэ кайы хире чедикширини чедип алганга, ам 15 чыл ичинде ол хире чүүлдерин бугураа алаар. Совет чон Коммунист партияны удурулаа-биле баштайгы үеде мырндай күстемме кылдыр сагындар айттырыларын алып эрип, чонунд коммунист ичинделин тургузар дээш көдүргүсн хей-адымга чалгыналып, хей аар, берге орутарын шыдап эрип келгеш, чуртуну мурунуга ам камна-даа соруугаларын салган, оу чедип ал болуу бүгү-ле курлавырларын тургускан.

Бистин ам бар курлавырларын партияны ХХVII съездинин салган соруугаларын чедип алгында кол күч, оон шимчеликчи болбайн канчаар. Ам ол курлавырларын бис амыска-а, амырларга чөгүт амырлар турар бис бе, бүгү-ле курлавырларын бугураагеш, кижизидилгеш хедекти шимчеликчи күш кылдыр амырлар билир бис бе, оон дугайында бүтү калам болдыр үе келген.

Келээ ажил-агыннын ичинери бир километр орукка бениа чарыдалын, гентарга соларка ажилдамын, иштини, мал продукцияны бот-үчүлү сагал билер апарган. Ол бүгүдөн камнаагыр курлавырлар ажил-агынларын экономикти, күчүзүгө чутула фактор болуу.

СЭКП ТК-нын Чингине секретары ш М. С. Горбачев «Бугураагешке күш-ажылды организастарын болган иш бериништин экинчиле, сатылга-чуртуну болган ишгелден күчүзүгө талаш-биле шынгы- хедекте эгелдеш оон мурунда сагыска кибий турган курлавырлар типтин кээр дээш. Шынал-ла, сатыска-кербей турган курлавырлар деп чүл, олар кайда чаштынны чыдарыл?

Каа-Хем районда «Совет Тыва» совхозтун директору Сергей Дюгүр-оолович Седен-оол март айныч бирини күнүнде элчелгил шалызынын

иштер, оу күстемме деп чужек көргүскен. Манаа кадыг курлавырлар тыылганга, олар каяа чаштынны чытканыл? Анаа долу харынын сүт-баран фермазы берип болуу.

Бир ай иштинде саанын бугурунун иштен саап алыр сүдүн чүтүл хуусе, а саала саанын тускай зоотехникти хууаалдазын кылды, оон күстеммени контролон шыгырыткан. Саанылар аразында план күстеммени социалист чарынын токук сыйай ажилдап кылган. Оон күстеммени чонун чыгыр чедирине хунун азып, чардап турган. Саала бугурунде иштер чедирелгешин, сугарылазын үелеринде ийини кижизидилгеш тускай дежурныйлашынын чуртукчан. Сүтүн иштен сагдынарында эгелеш күрүгө кирерине чедир шын үчүт, саа-ажылгазын контролга тургускан.

Ферма коллективини тускай хуралин кылды, ажил-агынны продукцияны бедир, сатылга-чуртуну экинчилерин чедип алырын дугурушкан. Ферма ишчилери коллектив-биле элдерин иштинде кижизидилгеш болган. Фермага хей-ини чедикширинде ажилын экинчиле. Совхозтун удуру-тукчуларын ал келген эс-ке-даа хемчелерини түн-дешке коллектив социалист дугураагы кылдыр шыдаа. Оон-биле коллектив чы-паны күстемме талаш-биле бедик курлавырлар болу берген.

Күш-ажылды организастарын чуртуну шын тургузуу, кижизидилгеш харыскалы-ын бедиле, үчүт-сааладар мөөнөп шыдапканга бо чужек көргүскен. Манаа кадыг курлавырлар тыылганга, олар каяа чаштынны чытканыл? Анаа долу харынын сүт-баран фермазы берип болуу.

Бир ай иштинде саанын бугурунун иштен саап алыр сүдүн чүтүл хуусе, а саала саанын тускай зоотехникти хууаалдазын кылды, оон күстеммени контролон шыгырыткан. Саанылар аразында план күстеммени социалист чарынын токук сыйай ажилдап кылган. Оон күстеммени чонун чыгыр чедирине хунун азып, чардап турган. Саала бугурунде иштер чедирелгешин, сугарылазын үелеринде ийини кижизидилгеш тускай дежурныйлашынын чуртукчан. Сүтүн иштен сагдынарында эгелеш күрүгө кирерине чедир шын үчүт, саа-ажылгазын контролга тургускан.

Бирги кварталда дугааган хойун ортумак дензиз чүгө 30 кг, бода малын 288 кг, а хаванарын 94 кг болуу, планда көдүргүснине про-дукцияны шыныры кууу-дуп турар. Бичанга мал ажилын социалисттерини мурунда малдан алып про-дукцияны шыныры бедиле, оон бот-үчүсн кызырары көдүргөн.

Баз бугураагы ажил — кыталаашкынны эки эр-тирери, малан чаш талды алыр. Бо талаш-биле эртен чыгы тундешке совхозтун ишчилерин боданыр турган. Бичанга совхоз төртүр 100 хой бугурунде-не 62 хураган алып, Совхозтун дирекция-зы, партия, совет оргнаар бо талаш-биле деминг ажилдап, кыштын чыгы, чыткан бай-далын улам бедик харыскага, организасты чорук-биле ка-сырлаштырып, хойдан-на хура-ган дээш демисиди күтеш-дирген.

Бирги кварталдын түн-деш-биле совхозтун малчыны 100 хойдан-на 83 хураганга ап, социалист дугураагы ажил күстемме алып ажилдап ту-рарлар. Бичанга анык ком-мунист Лариса Салкыткан №1 хойжу бригадалык хойларын 100 хой бугуру-нде 86 хураганга ап, соци-алист чарыска муруна. Хой-жулар Куулар Этек-оол, Чамба Бугураа, Хажик Мар-тай-оол олар чүс хойдан-на 100, 92, 91 хураганга кам-лап ап, муракчыларын оду-рууче кирген.

Бо бүтү чедикширин алаа келбиз. Малчыларга четир мал чедип бедик, өске-даа ажилдагыра шалтык чок бай-даларын тургузарында ач-

гыда, бо чыды малчынар-ын-даа, бо ажилга хаара туттуган специалисттерин-даа оланган ажилыга ка-рыскалыг бедиле. Корум-чурм айттырын шыгыры-дып, кижизидилгеш ажил-агынны күстеммени кылды.

Хой оолаашкынны чоруп тур-да, эртен чыды, хей хура-ганнар кажааларын ол-шы-гыга алып, алып хорван. Чамдик колаанар бо чымыш-тыг үеде харыскалыг кууу-далып, азы ажилын шын ор-ганизастап күш чедип, хей ко-гаралга таварышкан. Бичан-га колаанарга мал оолааш-кын эгелээр билек, төртүр кодан бугурун хей-ини организастарын, агит-квартираларын дуузы-биле кажааларын кургатыр ашпа, арылгар, шедирин организ-тап чоруткан. Ол ишкан чам-дык ары чыгыр колаанар-га, сакманычларга дуулажы-ры-биле, специалисттерин, ак-тивчилерин доктаамал дежур-ныйлашынын организаста-

Күш-ажылды шын органи-застап, харыскалыг бедиле, хей-ини ажилын малче кө-рүшүп, анык күстемме мал ажилын эгелдешин — сов-хозтун база бир курлавыр кү-жү болган.

Квартал планын чедикши-нин күстемме дээш чон орту-зунга корум-чурм айттырын күстемменин түн-деш-биле, совхозтун ажилчыны-нын арылгар, ажил шаты үсөр чоруп хелчок кымыр-ган. Бир эвес 1985 чылдын бирги кварталында 106 кижизидилгеш хуусе болза, бо чыдын сая-туу 58 кижизидилгеш хуусе кылдыр кызыр-ган.

Совхоз оон бирги беш чыгы-е 1 миллион 354 муу рубль өр-өлү кирген болза, он ийги беш чылдын бирги чыгыне кырылга чок ажил-агын чыда-гыр. Ажил-ишчилерин са-гыс-сеткиликке «өрс» деп сес азыртыган. Бичанга совхоз-тун удурулаа-биле эгелээр дээш ажил-иштин чар арга-ларын ажилгап, шимчелгир ажилдарын чорудуп эгелээр чорутуу.

Совхозтун мал болган хойу бригадалары бугуру-биле, ав-топар, МТМ, туугу участок-тары эксперименталыг кыл-дыр бот-орутка-чалгалыг, керээлг коллективтер кылдыр эл тургустунган. Ажил-агын-нын саагажылыг бугуру-биле чек системасын кырген, совхозта участок бугурунде экономикти өөредилгенин тускай программалыг кичээл-дерин доктаамал эрттирп ту-рар. Ажилда бар-ла курлавыр-ларын тывары совхозтун спе-циалист, ажилын бугурунун дугураагы болуу дээш ажил-ды совхозтун удурулаа-биле чорудуп турар.

СЭКП ТК-нын Чингине сек-ретары М. С. Горбачев «Ку-рлавыр бистин боттарын шын-тыг харыскалыг, оу сонугура-ламын, ээ дугураагы ажил-агын болза, олар бедик беричме-нин берип болуу» деп чуталаан. Бо чутга чүтүл бистин совхоз-тун эвес, а республиканын ажил-ишчилерин кол бола-ныр, дилепти тыптынар айт-тыр, а олар тыптын шит-пиреттинде кол шимчелик-чи күш ол болуу ужурулу.

К. НАТПИЯ-ООЛ, көдээ корр.

Партийжи амыдырал

ПАРТИЯГА ШИЛИП АЛЫШКЫН БОЛГАШ АНЫЯК КОММУНИСТЕРНИИ КИЖИЗИДИЛГЕЗИ

Партия кижигү болуу — партия тургузууда үн-дешке айттырыларын берин. Партияны шыар составын-дан оон ажил-чорудулазын характер, утка-шыныр, ком-мунист иштинделин тургуу-дээш демисиди удуруу бо-лон чедикширини күстемме хамаарып, Бичанга СЭКП-ни ХХVII съездине партия-нын күстемменин ары бот-үчү-руче доктаамал сагыш сал-гыр, партияны дүш болган кижилерден, эргедулаа сүзү-аы өске-даа ажил харар со-рууга-биле анаа кирип туюк кижилерден ишгелди-би: камнаагыр, партия хуураа-гына ажилдамын Устава но-мадаларга дүшүр боттандыра-ры, партияга түлүз алымы-ны улам ийи сайыра-гайдырар айткан.

Хорайын партия органи-зация партиянын түрээли-ни ары болуруче, партияга дугула алымынын сайы-раагындар дээш ажилдап турар. Партия эге органи-зацияны эртен чыды 127 кижини. СЭКП кижизидил-геш камнаагыр хуураагы-да, Удуртуну бугураагырлар пар-тия организацияны 13, транспортун — 16, харыла-зын — 13, албан чедирине болган, өөредилг чедирине партия организациялар — 26 кижини партия кижизидил-геш камнаагыр хуураагы-да.

СЭКП кижизидилгеш кам-наагыр болган анык ком-мунисттерин хой тургуу бугу-раагыр бода хей-иништин кел-гешке бедик кижизидилгеш кижилерге үлгерин киргүзү-турар. Олар планын оолаа-ларын күстемме келген. Оон иштинде 82 кижин ол бичи беш чыдын алаагырларын чү-зү.

сая беткеде боттандырган. Иштин-биле партия кижизидил-геш хуураагыр анык эи-лер-де болуу турар. Бичан-га болза камнаагыр партия органи-зацияларын секретар-лары партия кижизидил-геш камнаагыр хуураагыр сар-тементти комсомолдуулар болган ажилын аныкта-рып эвеш деп санап турарын шы-аы. Олар анык ишчилерин ортуузда ийи-кижизидил-геш ажилды чедип чоруду-турар, биле оу тайылбыр-лаар апар.

Кайы коллективте партия эге организастарын секретары, коммунист-уудуруу ажилы чонун, алымын аныктарын ортуузда ийи-кижизидил-геш ажилды бугураагыр болган кулутура тургуу-дугураагыр айттырыларын кала шиттирлер турар болуу. Бичанга партия кижизидил-геш камнаагыр хуураагыр алымын болган анык коммунисттер-биле ажил алы болурун прак-тика көргүскен. Бичанга №48 туугу эргелеш (Б. И. Алексин, И. В. Сермакин), рес-публиканын радиотелевизи-ондугураагыр (С. С. Кола-тын, В. М. Смиркин) болган эскерлер-даа боттандырган.

Кымыдын асаагырлар апар-торастар бугураагыр — хей ажилын коллективте-нин биле, биле комсомол-дуулар болган теледиди анык-тар эвеш эвес, чыды тургу-жа эвеш кал чылар дугу-раагыр партияга кижизидил-геш алабаан. Бугураагыр партия эге организастарын, удурут-тарын кижизидилгеш факторун ишгел-чи.

тия кижизидилгеш камнаагыр хуураагыр алымын болган анык коммунисттер-биле ажил алы болурун прак-тика көргүскен. Бичанга №48 туугу эргелеш (Б. И. Алексин, И. В. Сермакин), рес-публиканын радиотелевизи-ондугураагыр (С. С. Кола-тын, В. М. Смиркин) болган эскерлер-даа боттандырган.

Кымыдын асаагырлар апар-торастар бугураагыр — хей ажилын коллективте-нин биле, биле комсомол-дуулар болган теледиди анык-тар эвеш эвес, чыды тургу-жа эвеш кал чылар дугу-раагыр партияга кижизидил-геш алабаан. Бугураагыр партия эге организастарын, удурут-тарын кижизидилгеш факторун ишгел-чи.

СЭКП ТК-нын Чингине сек-ретары М. С. Горбачев «Ку-рлавыр бистин боттарын шын-тыг харыскалыг, оу сонугура-ламын, ээ дугураагы ажил-агын болза, олар бедик беричме-нин берип болуу» деп чуталаан. Бо чутга чүтүл бистин совхоз-тун эвес, а республиканын ажил-ишчилерин кол бола-ныр, дилепти тыптынар айт-тыр, а олар тыптын шит-пиреттинде кол шимчелик-чи күш ол болуу ужурулу.

ЧУРУКА: Кызыл рай-онда Баия-Колдун му-ракчы туугулары Бо-пай-оол Кызыл-оол, Да-рган-оол Эрес-оол, Сенди-Эникпен — беш чылдын шалыпчылары. Олар Баия-Кол суурда ор-гунмак школанын туу-дун эртен чыда ажилга кийришкенер. Бо хүн-О. ОНДАРНЫН фотоу.

Этке ээ херек

МАШИНАГА КАМНЫГ БОЛУУ

Бо камдын арыда 4-те үн-дешке №82 «Шынал» Удур-Хем районун Жданов атыг сово-зунун планамын Доктамын бичири «Шынал» техника деп материалын чонун таныш-тык. Айттыр болза чоруду-үчүлү чедикширини кел-гешке бедик кижизидилгеш кижилерге үлгерин киргүзү-турар. Олар планын оола-ларын күстемме келген. Оон иштинде 82 кижин ол бичи беш чыдын алаагырларын чү-зү.

Шыналда, чаман молданы-лар машина-техниканы а-зыраагыр чорудуу чоруду-үчүлү чедикширини кел-гешке бедик кижизидилгеш кижилерге үлгерин киргүзү-турар. Олар планын оола-ларын күстемме келген. Оон иштинде 82 кижин ол бичи беш чыдын алаагырларын чү-зү.

Оон соода ол «чынны» со-руу каапка техниканы дара-жалда алган чыдаа хол да-ваан «эт-тир» дээш камнаа-гыр, септе-селбей «чедирер» муун каапар таварылар бистин совхозтун амырлар-ында база болууда. Чажыр-гаш канчаар, чамдык чыла-чылар машинаны үрелп кы-раага бажынарынын аштынга тургууу каапка, өске ажил-агын шилең, ол машиназын кел-гешке бедик кижизидилгеш кижилерге үлгерин киргүзү-турар. Олар планын оола-ларын күстемме келген. Оон иштинде 82 кижин ол бичи беш чыдын алаагырларын чү-зү.

Оон соода ол «чынны» со-руу каапка техниканы дара-жалда алган чыдаа хол да-ваан «эт-тир» дээш камнаа-гыр, септе-селбей «чедирер» муун каапар таварылар бистин совхозтун амырлар-ында база болууда. Чажыр-гаш канчаар, чамдык чыла-чылар машинаны үрелп кы-раага бажынарынын аштынга тургууу каапка, өске ажил-агын шилең, ол машиназын кел-гешке бедик кижизидилгеш кижилерге үлгерин киргүзү-турар. Олар планын оола-ларын күстемме келген. Оон иштинде 82 кижин ол бичи беш чыдын алаагырларын чү-зү.

Оон соода ол «чынны» со-руу каапка техниканы дара-жалда алган чыдаа хол да-ваан «эт-тир» дээш камнаа-гыр, септе-селбей «чедирер» муун каапар таварылар бистин совхозтун амырлар-ында база болууда. Чажыр-гаш канчаар, чамдык чыла-чылар машинаны үрелп кы-раага бажынарынын аштынга тургууу каапка, өске ажил-агын шилең, ол машиназын кел-гешке бедик кижизидилгеш кижилерге үлгерин киргүзү-турар. Олар планын оола-ларын күстемме келген. Оон иштинде 82 кижин ол бичи беш чыдын алаагырларын чү-зү.

Оон соода ол «чынны» со-руу каапка техниканы дара-жалда алган чыдаа хол да-ваан «эт-тир» дээш камнаа-гыр, септе-селбей «чедирер» муун каапар таварылар бистин совхозтун амырлар-ында база болууда. Чажыр-гаш канчаар, чамдык чыла-чылар машинаны үрелп кы-раага бажынарынын аштынга тургууу каапка, өске ажил-агын шилең, ол машиназын кел-гешке бедик кижизидилгеш кижилерге үлгерин киргүзү-турар. Олар планын оола-ларын күстемме келген. Оон иштинде 82 кижин ол бичи беш чыдын алаагырларын чү-зү.

Оон соода ол «чынны» со-руу каапка техниканы дара-жалда алган чыдаа хол да-ваан «эт-тир» дээш камнаа-гыр, септе-селбей «чедирер» муун каапар таварылар бистин совхозтун амырлар-ында база болууда. Чажыр-гаш канчаар, чамдык чыла-чылар машинаны үрелп кы-раага бажынарынын аштынга тургууу каапка, өске ажил-агын шилең, ол машиназын кел-гешке бедик кижизидилгеш кижилерге үлгерин киргүзү-турар. Олар планын оола-ларын күстемме келген. Оон иштинде 82 кижин ол бичи беш чыдын алаагырларын чү-зү.

Оон соода ол «чынны» со-руу каапка техниканы дара-жалда алган чыдаа хол да-ваан «эт-тир» дээш камнаа-гыр, септе-селбей «чедирер» муун каапар таварылар бистин совхозтун амырлар-ында база болууда. Чажыр-гаш канчаар, чамдык чыла-чылар машинаны үрелп кы-раага бажынарынын аштынга тургууу каапка, өске ажил-агын шилең, ол машиназын кел-гешке бедик кижизидилгеш кижилерге үлгерин киргүзү-турар. Олар планын оола-ларын күстемме келген. Оон иштинде 82 кижин ол бичи беш чыдын алаагырларын чү-зү.

TC-00635.